

Poesia catalana del barroc. Antologia. A cura d'Albert Rossich i Pep Valsalobre. *Belcaire d'Empordà: Edicions Vitel-la*, 2006, 404 p., 25 €.

Pep VALSALOBRE i Albert ROSSICH, **Literatura i cultura catalanes (segles XVII-XVIII).** *Barcelona, Editorial UOC*, 2008, 290 p., 29 €

Fa ja uns quants anys que els professors Albert Rossich i Pep Valsalobre

ens van oferint eines per a l'estudi de la literatura catalana moderna, menysvalorada sovint per les nostres institucions. Uns mesos enrere, a l'exitosa Fira de Frankfurt, en el marc de l'exposició «Cultura Catalana, singular i universal», al costat d'etiquetes com «L'edat mitjana», «La Renaixença i el Modernisme», etc., hi podíem trobar encara la gens afortunada «Els segles foscos» per designar tres segles de la nostra cultura, els de l'edat moderna. Desafortunada perquè ni és descriptiva d'aquest període de la literatura catalana, ni respon al que diu des de fa temps la historiografia literària ni, encara, des d'un punt de vista formal, és manera d'etiquetar un període. Valsalobre ho explicava amb claredat no fa gaire en un treball que ha corregut entre els modernistes.

Doncs bé, darrerament Rossich i Valsalobre ens han brindat, amb la publicació de *Poesia catalana del barroc. Antologia i Literatura i cultura catalanes (segles XVII-XVIII)*, encara dues noves mostres de la vitalitat, la fortalesa i la dignitat de la nostra literatura tot al llarg de dos-cents anys. *Poesia catalana del barroc. Antologia* és el primer volum de la Sèrie Textos de la Col·lecció Philologica, dirigida pel mateix Rossich i que, fins ara, ja ha tret a la llum

l'edició d'*Arminda* de Joan Ramis i Ramis, a cura de Vicent de Melchor i Pep Valsalobre, el manuscrit *La musa vigatana* de Marià Torrent i Vinyas, a cura de Roger Vilà, i l'anònim *Speculum al foder*, a cura d'Anna Alborni. Una col·lecció que posa a l'abast del públic, especialitzat i general, uns textos que havien tingut poca circulació, o cap ni una, i ho fa partint de la premissa que la literatura no sols s'ha d'estudiar, sinó que sobretot s'ha de llegir. Per aquesta raó, doncs, mira d'oferir, i ho aconsegueix, uns textos de lectura fàcil, ben editats i anotats.

L'antologia guarda una selecció de poemes fruit de molts anys de lectura dels editors i, si se'm permet, de l'enamorament per la poesia barroca. És una reivindicació perquè, tal com se'ns diu al pròleg de Rossich que encapçala el volum, «salvant les excepcions de rigor, el barroc no ha tingut gaire bona premsa, entre nosaltres. No s'ho mereixia, a la veritat: ni per l'augment incontestable de l'activitat poètica, ni pel recuperat monolingüisme d'alguns poetes de més relleu, ni per l'esforç de renovació de la llengua literària, ni per la incorporació del lèxic popular a la literatura». Mai abans no havíem pogut gaudir d'una antologia que fos dedicada exclusivament a la poesia barroca en llengua catalana, i les mostres que podem llegir en aquest llibre indiquen que, de material per a confegir-la, n'hi ha prou. Garcia i Fontanella, com no pot ser

altrament, són els autors més representats, amb vint-i-tres composicions el primer i divuit el segon, seguits de ben a prop per Josep Blanch, amb catorze. L'obra d'aquests tres autors, i encara d'una vintena més i d'una bona pila d'anònims, ens permet passejar-nos per un segle llarg de poesia en català (la selecció va des de les primeres composicions del Rector de Vallfogona fins al final de la Guerra de Successió); l'anònim autor d'*Als poetes cultos*, que manifesta «Que jo, per a que sàpia Tecla o Joana / queestic perdut per tot quant veig en ella, / prou tinc de la llanusa catalana», o l'emblema de Josep Romaguera, amb el lema «Quare non comburatur rubus» i la lletra «Prodigi que m'aconselles / ab les llengües d'un ardor», il·lustren ben a la clara la voluntat de mantenir la llengua catalana com una llengua literària, apta per a tota mena de registres poètics.

Els editors han dut a terme la tria dels poemes a partir de criteris de qualitat i mirant de recollir textos que, a més d'abastar la gran varietat temàtica i formal de l'estètica barroca, procedeixin de tot l'arc lingüístic català i d'autors d'origen social divers; pel que fa a l'ordenació, és cronològica per autors. La riquesa és, doncs, manifesta.

S'ha de dir, d'altra banda, que hi ha un nombre destacable d'aquestes composicions que fins ara només es podien llegir en manuscrits o en impresos de l'època, que no havien estat mai editades modernament: és el cas, entre d'altres, del romanç *En alabança dels bolets* de Manuel de Sentmenat-Oms, de la segona meitat del XVII, o de diverses composicions que la tradició havia atribuït a Francesc Vicent Garcia i que no són seves, com les dècimes *A unes profundes malencolies* o el sonet *Demonstra com queden*

eternes les glorioses hassanyes dels barons il·lustres. D'altres, en canvi, sí que comptaven amb una edició moderna, però han estat corregides pels editors tenint davant altres testimonis, desconeguts o no tinguts en compte pels seus precursors. I, encara, n'hi ha d'altres que Rossich i Valsalobre han mantingut tal com apareixen en les edicions crítiques que se n'han fet. Tots els poemes es completen amb una anotació clarificadora i ajustada, pensada únicament amb la voluntat d'ajudar a llegir, i s'han regularitzat ortogràficament. Els criteris d'edició per als textos de l'edat moderna són unitaris a tota la Col·lecció Philologica, perquè s'ha perseguit una unitat i s'ha volgut defugir el públic únicament especialitzat amb la intenció de «divulgar i dignificar—desproblematitzar— uns autors prou estigmatitzats de 'decadents'». Ara bé, aquest no és un llibre pensat només per als lectors que descobreixen la poesia barroca, sinó també per als qui ja la coneixen, una «provocació», en paraules dels editors. Perquè començar una col·lecció de textos clàssics catalans amb una selecció de poemes de l'època barroca és precisament això últim, i encetar *Poesia catalana del barroc. Antologia* amb les muses estressades plantant llorers per aconseguir incrementar la producció de corones poètiques i satisfer la ingent quantitat de poetes que han florit, també.

Amb l'altre títol que Valsalobre i Rossich han donat a les premses recentment, *Literatura i cultura catalanes (segles XVII-XVIII)*, els autors ofereixen una panoràmica general, ben acotada cronològicament, lúcida i completa, de la història cultural i literària de l'època (entenent literatura en el sentit més ampli del terme, tal com s'entenia aleshores). El títol del volum, d'entrada, ja és, en aquest sentit, programàtic.

Literatura i cultura catalanes (segles XVII-XVIII) respon sobretot a una necessitat acadèmica, però és d'interès per a tota mena de lectors. Hi trobem un primer capítol centrat a descriure els períodes del barroc i de la il·lustració, així com les plataformes culturals –un coneixement bàsic per entendre el context en el qual es van desenvolupar les formes literàries del període–, i tres capítols dedicats a resseguir la literatura de l'època: literatura didàctica i literatura memorialística (cap. II), poesia (cap. III) i prosa i teatre (cap. IV); el llibre es clou amb un glossari i amb una bibliografia essencial.

A l'hora de fer un llibre com aquest, un manual, és imprescindible fer una tria: no hi cap tot, però és necessari oferir un panorama complet de la producció escrita, sense el qual quedaria coix. Des d'un primer moment, som advertits que el concepte que tenim avui de literatura no és ben bé el mateix que tenien els homes de l'època, perquè la literatura entesa com a «literatura de creació» és una convenció moderna. Així, tot i que el pes específic de la literatura de «no creació» en el llibre que ara ens ocupa hauria de ser proporcionalment superior, per la seva quantitat i qualitat i per la importància que tenia aleshores, s'ha optat per prioritzar sobretot la poesia –inevitable, d'altra banda, si parlem del barroc– i, a continuació, la prosa i el teatre. Passa exactament el mateix amb la llengua vehicular dels textos de l'època: tot i que la cultura

catalana s'expressa en català, castellà, llatí, i fins i tot italià i francès, s'ha volgut emfasitzar l'escrita en català. Les solucions adoptades pels autors del llibre sempre són justificades, des d'un coneixement profund de la literatura i la cultura dels segles XVII-XVIII, tot i que podríem discutir l'opció presa en alguns casos, com per exemple amb la narrativa: la literatura didàctica en prosa és tractada al segon capítol perquè no incorpora elements de ficció, tal com se'ns explica, com la historiografia i la memorialística, mentre que les vides de sants o les falsificacions historiogràfiques són incloses al tercer capítol, tot i que els autors del llibre són conscients que no és literatura de ficció i que els escriptors que escrivien aquesta mena d'obres creien o volien fer passar per certes les històries que narraven.

Els autors del barroc a qui es dedica més atenció són, amb diferència, Francesc Vicent Garcia i Francesc Fontanella, una tria lògica per la seva importància i que va d'acord amb l'antologia barroca publicada per Rossich i Valsalobre. Del segle XVIII, són segurament Maïans entre els «erudits» i Ramis entre els «literats» els que surten més ben parats. Com deia abans, sóc conscient de la dificultat que implica una selecció a l'hora de fer una panoràmica, però, sobretot pel que fa al segle XVIII, els grans noms són els de l'erudició, i hi trobo a faltar més detall en aquest punt.

Aquest manual, malgrat les seves virtuts, no està, des del meu punt de vista, del tot

ben resolt tipogràficament. A més d'alguns problemes de detall (no és coherent, per exemple, el criteri seguit en la col·locació de les crides a les notes en el text: ara davant, ara darrere del signe de puntuació), es marquen amb un cos de lletra i un interlineat més petit, d'una banda, les citacions de textos de l'època (i les dels textos en prosa, a més, entre cometes baixes, mentre que les dels textos en vers no; n'hi hauria hagut prou, em sembla, a generalitzar la solució per als textos versificats arreu, perquè de tots aquests fragments se'ns ofereix la referència bibliogràfica al final i són fàcilment identificables), i de l'altra, tota mena d'acotacions fetes per ampliar dades o facilitar la comprensió dels aspectes que hi són tractats. Aquestes últimes potser hauria valgut la pena incloure-les en el «cos» del text en més d'una ocasió, perquè gairebé mai trenquen el sentit del discurs, o buscar una solució que no l'esquerdés visualment; són, tot plegat, petits detalls que potser haurien aconseguit fer la lectura més agradable.

Des de les pàgines de Rubió a la *Historia general de las literaturas hispánicas* (1953) i de Comas a la *Història de la literatura catalana* publicada a Ariel (1985), no s'havia emprès una síntesi, global i amb noves aportacions, de la literatura catalana dels segles XVII i XVIII. És cert que d'aleshores ençà s'han fet algunes aportacions essencials que amplien, matisen, clarifiquen i reformulen la visió que teníem d'aquests dos segles, però no aborden el conjunt; el llibre que tenim a les mans recull l'esforç de diverses dècades de crítica literària per situar la literatura de l'edat moderna en el lloc que li pertoca en la història literària catalana, bandejant etiquetes desfasades, sense els clixés heretats de la renaixença, i ho fa des

d'una perspectiva global i conjunta –per bé que resumida i comprimida, tal com s'assenyala–, com a part d'una tradició sense la qual és difícil, pràcticament impossible, entendre l'evolució de la llengua i la cultura catalanes des de llavors fins als nostres dies.

No sé si amb *Literatura i cultura catalana (segles XVII-XVIII)* s'aconseguirà que es desterrin definitivament els epítets pejoratius que arrossegueu aquests dos segles (i l'anterior, el XVI), però estic segura que hi ajudarà. El lector hi descobrirà un període fecund de la literatura feta en les terres de parla catalana, dos-cents anys que Rossich i Valsalobre, en aquest volum i en altres contribucions, ens han anat clarificant. Ara només queda continuar treballant en la mateixa línia. Falten edicions crítiques d'alguns textos cabdals de l'edat moderna, que conduiran de ben segur a l'anàlisi rigorosa d'aquestes obres i a la seva publicació en edicions pensades per a un públic no especialitzat, divulgatives i solvents, que les facin literatura d'ús avui, un producte llegidor i entenedor, amè, interessant per a tot tipus de lector. Són necessàries, doncs, encara més iniciatives com l'antologia barroca de Rossich i Valsalobre amb la qual hem encetat aquesta ressenya, i esperem ben aviat les antologies de la poesia renaixentista i anterior al romanticisme que ens han anunciat. El camí és llarg, però està ben traçat.

Eulàlia Miralles

Universitat de Girona

Institut de Llengua i Cultura Catalanes